

INVENTARISEREN VAN NATUURWAARDEN

JOHAN DEN BOER, Mistletoe Information, Maastricht

BART GRAATSMA, Beheergroep Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht

Verschillende studiegroepen van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg houden zich bezig met het inventariseren van natuurwaarden binnen de provincie. Elke studiegroep concentreert zich daarbij op een bepaalde groep soorten. Binnen het Genootschap zijn er echter nogal wat waarnemers van wie de interesse voor de natuur niet beperkt blijft tot één bepaalde groep soorten. Door de (Computer)Beheergroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg zijn inventarisatiehulpmiddelen ontwikkeld voor met name deze groep waarnemers. In deze korte bijdrage zal nader worden ingegaan op de diverse aspecten die voor de registratie van natuurwaarden van belang zijn.

HULPMIDDELEN

De volgende inventarisatie-hulpmiddelen werden door de Beheergroep voor gebruik binnen de diverse studiegroepen van het Genootschap ontwikkeld:

- * een algemene **schrijflijst*** voor het doorgeven van waarnemingen van de interessantste soorten, die men in een bepaald gebied heeft aangetroffen (max. 30 per lijst);
  - * een serie **codeboekjes*** waarin alle codes opgesomd staan, die voor de administratieve verwerking van de waarnemingen noodzakelijk zijn.
- De complete serie bestaat uit vier boekjes:

1. **FLORA (wetenschappelijke versie):** planten en paddestoelen, gesorteerd op Latijnse namen
2. **FLORA (Nederlandse versie):** planten en paddestoelen, gesorteerd op Nederlandse namen
3. **FAUNA:** zoogdieren, herpetofauna, dagvlinders en vogels, gesorteerd op Nederlandse namen
4. **BIOTOPEN-GBIEDEN:** biotopen en buitenlandse gebieden (Europa).

BEGRIPPEN

In het hierna volgende worden een aantal begrippen besproken, die bij het inventariseren van natuurwaarden een rol spelen.

Een waarneming van natuurwaarden kan velerlei vormen aannemen. Binnen een bepaalde periode heeft een waar-

nemer op een bepaalde plaats een bepaalde soort waargenomen.

Administratief gezien bestaat een **waarneming** dus uit minimaal de volgende gegevens:

- * een waargenomen soort
- * een plaatsaanduiding
- * een tijdsinterval (datum of periode), waarbinnen de waarneming heeft plaatsgevonden
- * de naam van de waarnemer/kontaktpersoon

Daarnaast kunnen nog meer gegevens relevant zijn. Welke gegevens dit zijn is afhankelijk van de collectie, waaraan de waarneming wordt toegevoegd.

Een speciaal soort waarneming is de **negatieve waarneming** of **nulwaarneming**. Deze bestaat uit dezelfde gegevens, maar betekent dat de betreffende soort op een bepaalde plaats **niet** (meer) waargenomen is, terwijl er wel speciaal naar gezocht is. Van een dergelijke waarneming dient ook altijd de reden waarom op die plaats naar de betreffende soort gezocht is, te worden opgegeven (bijv. omdat de soort in het verleden (o.a. blijkens literatuurgegevens) wel is waargenomen).

De waarneming wordt allereerst vastgelegd op een **brondocument**. Dit kan een waarnemingskaartje, een streeplijst of een schrijflijst zijn. Maar ook dia's en herbariumvellen zijn als brondocumenten te beschouwen. Voor een brondocument geldt, dat er gegevens van één of meer waarnemingen op mogen staan, afkomstig van één gebied, gedaan in één periode door één (groep) waarnemer(s).

Gelijksortige brondocumenten kunnen samen een **collectie** vormen. Collecties kunnen dienen om onderscheid te maken tussen bijv.:

- * de eigenaar/beheerder van de brondocumenten
- * de gevolgde inventarisatiemethodiek
- * doel van de inventarisatie

Het inventariseren van natuurwaarden in de praktijk: omgeving Perl, tijdens de tweedaagse excursie van de Plantenstudiegroep naar het Saarland (Duitsland) op 8 en 9 juni 1991. (Foto: B. Graatsma).

* gevoelige/kwetsbare en minder gevoelige/minder kwetsbare waarnemingen: bij de INVENTAR**-programmatuur kan men de toegang tot de gegevens o.a. op collectie-niveau regelen per gebruiker.

Tot de **soorten** worden behalve biologische soorten ook biotopen gerekend. Dit maakt het bijvoorbeeld mogelijk om op een schrijflijst naast soorten ook een of meer "waargenomen" biotopen te noteren.

Soorten worden gecategoriseerd in een aantal **soort-groepen**.

Door de Beheergroep zijn inmiddels de meeste soortgroepen van een soort-groepcode voorzien, zoveel mogelijk volgens het systeem van de voorgestelde landelijke "uniforme soortcode-ring", waaronder:

- 01 zoogdieren
- 02 vogels
- 03 herpetofauna
- 04 vissen
- 10 vlinders
- 12 kevers
- 14 sprinkhanen & krekels
- 15 libellen
- 17 schaaldieren
- 18 spinachtigen
- BT biotopen
- CM cultuurmonumenten
- PS personen
- hogere planten:
  - 51 Nederlandse flora
  - BE Belgische flora
  - AF Atlantische flora
  - BF Berg flora
  - CF Continentale flora
  - MF Mediterrane flora
- 52 mossen
- 53 korstmossen
- 54 paddestoelen

Opm.: Van de soortgroepen "CM" (cultuurmonumenten) en "PS" (personen) zijn geen classificatiesystemen aanwezig. De codes voor deze twee categorieën zijn gereserveerd voor privé-gebruik.

Elke soort is voorzien van een eigen, uniek identificatienummer. Deze zgn. **soortcode** is samengesteld uit de code voor de soortgroep (de **soortgroep-code**), gevolgd door het **soortnummer**. Met de soortcodes sluiten we zoveel mogelijk aan bij landelijk in gebruik zijnde coderingen van de soorten. Voor de soorten waarvan (nog) geen officiële coderingen zijn vastgesteld, heeft de Beheergroep een eigen codering in het leven geroepen volgens het systeem

TOELICHTING OP DE SCHRIJFLIJST

VOORZIJD:

collectie	een 3-letter code voor de betreffende collectie schrijflijsten (bijv.: PSY = schrijflijsten Plantenstudiegroep)
doc. nr.	het volgnummer van deze schrijflijst binnen de collectie (bijv.: 0005 = 5e schrijflijst)
N.B.:	deze twee velden dienen <i>niet</i> door de waarnemer te worden ingevuld.
coördinaten	de Amersfoort-coördinaten (X en Y) van: 1) de linker onderhoek van het geïnventariseerde uurhok of kilometerhok (bijv.: 181,0/317,0 = Bemelen) of: 2) het centrum van het (doorgaans grilliger gevormde) geïnventariseerde gebied (het midden kan men tot op 100 m nauwkeurig opgeven, bijv.: 182,7/315,8 = Julianagroeven Schiepersberg) of: 3) de exacte lokatie (tot op 100 m nauwkeurig) van de vindplaats
gebiedscode	1) binnen Nederland: de klassieke uurhok- c.q. kilometerhok-aanduiding volgens de kaartblad-indeling van de Topografische kaart van Nederland van vóór 1990 (bijv.: 62.21.32 = Bemelen) of de door de Beheergroep vastgestelde 6-letter code van een terrein (bijv.: ZL.MG.BB = Bemelerberg) 2) buiten Nederland: een groot aantal buitenlandse gebieden (terreinen, distrikten, departementen etc.) zijn inmiddels door de Beheergroep van een 6-letter code voorzien (bijv.: BE.LU.SV = Schwarzes Venn in de Hoge Venen; DU.KE.ST = Stolzenburg in de Eifel). NB.: Deze buitenlandse gebiedscodes zijn in de vorm van een "code-boekje" voor iedereen beschikbaar en worden voortdurend aangevuld
kerkdorp/gebied	het dichtstbijzijnde kerkdorp (bijv.: Bemelen) of de naam van het onderzochte gebied (bijv.: Schwarzes Venn)
waarnemerscode	de door de waarnemers-secretaris c.q. Beheergroep aan de betreffende waarnemer toegekende 3-letter code (bijv.: BOE = Johan den Boer)
datum/periode	het tijdstip van inventarisatie: een dag (bijv.: 23-06-1990), maand of jaar of een bepaalde periode waarvan de begin- en einddatum moeten worden ingevuld
k o l o m m e n :	
neg.	een "0" (nul) plaatsen indien het een "negatieve waarneming" betreft, d.w.z.: er is wel naar de betreffende soort gezocht maar helaas niet meer gevonden; vermeldt (op de achterzijde) ook altijd de reden waarom er naar de betreffende soort gezocht is (bijv. omdat de soort hier in het verleden wel is waargenomen)
z.o.z.	een "*" plaatsen indien men op de achterzijde van de schrijflijst (op de daartoe gereserveerde plaats) omtrent de betreffende waarneming c.q. soort aanvullende bijzonderheden wil noteren
soortcode	het (landelijk danwel door de Beheergroep) vastgestelde nummer voor de betreffende soort, voorafgegaan door een 2-cijferige code die de soortgroep aangeeft (51 = Nederlandse plant; 01 = zoogdier, etc.; bijv.: 51 00205 = Pinksterbloem). Ook deze codes voor de planten en de verschillende diergroepen zijn in de vorm van "code-boekjes" voor iedereen beschikbaar
Belangrijk:	De waarnemer hoeft deze code niet perse in te vullen, omdat de INVENTAR-programmatuur over een faciliteit beschikt om zeer snel bij een naam de juiste code te zoeken.
De overige in te vullen	plaatsen spreken voor zich en behoeven derhalve geen nadere toelichting.
N.B.:	de opties "voorbewerker", "schijfnr." en "par." dienen <i>niet</i> door de waarnemer te worden ingevuld.

ACHTERZIJD:

kolom soortcode hier dienen de op de voorzijde genoteerde codes van die soorten herhaalt te worden waarvan men hier nadere bijzonderheden wil noteren

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG

DE BOSQUETPLEIN 6-7 6211 KJ MAASTRICHT

COLLECTIE: _ _ _

DOC. NR.:

COÖRDINATEN: _ _ _ , _ / _ _ _ , _

KERKDORP/GEBIED * : .....

GEBIEDSCODE : _ _ . _ _ . _ _

DUITSLAND / BELGIË / LIMBURG / OVERIG NEDERLAND *

WAARNEMERSCODE: _ _ _ _

NAAM WAARNEMER: .....

ADRES : .....

DATUM/PERIODE *: _ _ . _ _ . _ _ - _ _ . _ _ . _ _

[illegible]

VOORBEBWERKER :

SCHIJFNR.:

PAR.:

*) omcirkel wat van toepassing is

**) bij meer dan 30 soorten doorgaan op een tweede lijst en beide lijsten aan elkaar nieten

Schrijflijsjt (voorzijde)

- bijv.: – welk deel van het hok/gebied is onderzocht?
(schets eventueel kaartje met gelopen route)
- waren er nog meer waarnemers?
- algemene waardering, bedreiging enz.

bijv.: – vitaliteit, levensfase, exacte aantallen enz.
(alles wat interessant kan zijn)

[illegible]

*) vermeldt s.v.p. een * in de kolom "z.o.z." aan de voorzijde bij de juiste soort(en)

Schrijflijs (achterzijde)

van de voorgestelde landelijke "uniforme soortcodering".

Bij de soortcode dient steeds ook òf een Latijnse- òf een Nederlandse *naam* van de soort vermeld te worden.

Waarnemingen worden normaliter gedaan in een *gebied*. De grenzen van een gebied kunnen samenvallen met in het veld herkenbare grenzen, zoals wegen, beken, bosranden e.d. Vaak worden echter kunstmatige gebieden gebruikt bij het inventariseren, bijvoorbeeld een km-hok (1x1 km). In beide gevallen wordt het gebied geïdentificeerd door een code van zes tekens:

* Nederlandse atlasblokken:

6 cijfers (topografische kaarten oude editie: vóór 1990)

* Belgische atlasblokken:

1 letter + 5 cijfers

* natuurlijke gebieden:

2+2+2 letters, staande voor resp. land + provincie/deelstaat e.d. + natuurgebied/terrein binnen een provincie/deelstaat e.d.

Een alternatief voor de plaatsaanduiding vormt het *coördinaten*-systeem. Binnen Nederland gebruiken we het Amersfoortcoördinatensysteem en binnen België is het Lambert-coördinatensysteem van kracht. In principe is het coördinatensysteem alleen toepasbaar bij het noteren van een enkele waarneming. Men kan de waarneming zo nauwkeurig doorgeven als men zelf wenselijk acht, echter met een minimum nauwkeurigheid van 1 km (3 cijfers per coördinaat). Gebieden hebben soms overigens wel een oppervlak van meer dan één vierkante kilometer.

Lijsten van waarnemingen worden bij voorkeur aangemaakt op km-hok basis òf per (natuurlijk begrensde) gebied. Losse waarnemingen zien we het liefst vergezeld van coördinaten op 100m nauwkeurig.

Waarnemingen gedaan in gebieden kunnen door de INVENTAR-programmatuur worden omgerekend naar het coördinatensysteem door het gebied te projékteren in een punt. Bij het Genootschap is de programmatuur zodanig ingesteld, dat *projéctie* plaatsvindt naar het centrum van het gebied in een "punt" van 100x100 meter. Indien men een gebied inventariseert, dat nog geen gebiedscode toegewezen heeft gekregen, kan men volstaan met het vermelden van de coördinaat van het centrum van het gebied.

Bij elk brondocument dient de naam vermeld te worden van het geïnventariseerde gebied of het dichtstbijzijnde *kerkdorp*. Gebruik bij voorkeur namen, die voorkomen op topografische kaarten.

Men kan van elke waarneming de *datum* opgeven, waarop ze is gedaan. Men kan ook een *periode* opgeven met een lengte van maximaal één jaar. Hier- van kan men gebruik maken bij oudere waarnemingen, waarvan de exacte datum niet meer bekend is, bij lijsten, die het resultaat zijn van meerdere bezoeken in hetzelfde jaar, bij pot- vangsten enz.

Bij elke waarneming moet een *kontaktpersoon* of contactgroep worden vermeld. In praktijk zal dit meestal de feitelijke waarnemer zijn, maar noodzakelijk

is dit niet. Het gaat erom, dat bij iemand navraag over de waarneming kan worden gedaan. Door de Beheergroep worden aan personen en groepen *waarnemerscodes* uitgereikt.

Op de achterkant van brondocumenten, of in een apart schrift worden vaak nog aanvullende gegevens van de waarnemingen genoteerd. In dat geval wordt in het geautomatiseerde systeem in de rubriek "*z.o.z.*" een asterisk(*) geplaatst. Waarnemers worden gestimuleerd veel van deze mogelijkheid gebruik te maken.

*) Schrijflijsten zijn voor waarnemers van het Genootschap (gratis) verkrijgbaar bij het administratiekantoor van het Natuurhistorisch Genootschap (adres zie elders in dit Maandblad) en bij de secretaris van de Plan- tenstudiegroep (adres zie achterzijde Maand- blad).

De codeboekjes zijn verkrijgbaar bij het Pu- blikatiebureau van het Genootschap à f 2,— (voor leden) of f 4,— (voor niet-leden) per stuk (adres zie elders in dit Maandblad). Bij bestelling duidelijk vermelden om welk(e) boekje(s) het gaat.

**) INVENTAR is een in 1988 door *Mistletoe In- formation* voor en in samenwerking met het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg ontwikkeld informatiesysteem voor het vast- leggen en verwerken van gegevens van veld- waarnemingen en collecties van in het veld verzamelde objecten.

Informatie over INVENTAR:

Mistletoe Information
J. den Boer
Kornoljewoord 56
6229 TE Maastricht
043 - 615173 (privé)

EEN VINDPLAATS VAN AARDBEIGANZERIK IN HET ROERDAL

S. JANSEN & W. JANSEN, Korhoenstraat 12, Herkenbosch

In Midden-Limburg was de Aardbeiganzerik (*Potentilla sterilis*) na 1950 slechts van één lokatie bekend: een slootkant nabij Beesel. Door ons is een nieuwe vindplaats gevonden in een talud van een waterlossing in het Roerdal. Deze soort wordt in Nederland vrijwel niet buiten zuidelijk Zuid-Limburg gevonden. Daarom vragen we aan de beherende instantie van deze waterlossing om op deze groeiplaats een aangepast beheer toe te passen.

MORFOLOGISCHE KENMERKEN

De Aardbeiganzerik (fig. 1) behoort tot het geslacht *Potentilla* en is meer verwant met soorten als Zilverschoon (*P. anserina*) en Tormetil (*P. erecta*) dan met de Bosaardbei (*Fragaria vesca*),